

Alain de Benoist

A vallások és a háború

Ford.Gazdag István

antidogma.hu, cs, 2004/05/13

Még ha általánosítva nem is igaz, hogy a vallások háborúkat okoznak, egyesek közülük igenis bátorítanak az erőszakos fellépésre. Luc Ferry írja a *Qu'est-ce qu'une vie réussie?* c. könyvében: „Azoknak, akik sajnálkoznak a vallások visszaszorulása miatt, újra el kell mondani, hogy - legalábbis hagyományos formáikban - még ma is a vallások okozzák a Földet vérbe borító háborúk és konfliktusok csaknem összességét”.

A közoktatási miniszter szájából ezek a szavak legalább két okból is meglepetést keltenek. Az első ok, hogy a háborúk nagy többségének - kezdve a két XX. századi világháborúval - nem voltak vallási okaik. A másik, hogy Luc Ferry láthatóan a „vallások” generikus kifejezése alá csoportosít nagyon különböző, sőt ellentétes természetű hiedelmeket. Szembeötlik ugyanis, amikor a legősibb európai vallásokat - a pogány vallásokat - tanulmányozzuk, hogy ezek számára éppenséggel ismeretlen volt a vallásos intolerancia minden formája. Politeista vallásokról van szó, amelyekhez úgy csatlakoztak a népek, hogy egy pillanatig sem képelték azt, hogy szemrehányást kell tenniük a többi népnek amiatt, mert más istenségeknek hódolnak. Ezekről a vallásokról idegen volt a fanatizmus: nem ismerték a vallási üldözést, a „hitetlenek” vagy „eretnekek” elleni keresztes

hadjáratokat, az Isten nevében vívott háborút. Inkább ortopraxisok lévén, semmint ortodoxiak, nem ismerték a dogma, a skizma és a herézés fogalmát sem. A Római Birodalom mindig tiszteletben tartotta a helyi hiedelmeket, ugyanazon a jogcímen, mint az alávetett népek jogi szokásait. Ha a hódítás során összeütközésbe is került például a druidákkal vagy később a keresztényekkel, ennek szigorúan politikai okai voltak: az előbbieknél azt rótták fel a rómaiak, hogy bátorítják a gallok ellenállását, az utóbbiaknak pedig azt, hogy rossz állampolgárok. Ami a görögöket illeti, ők egyenesen kultuszt teremtettek az „idegen istennek”.

Ugyanez a tolerancia az olyan egyetemes igényű vallásokban is felfedezhető, mint amilyenek egyes ázsiai vallások. Történelme során a buddhizmus alig volt missziós jellegű. A hagyományos hinduizmus még kevésbé ismeri a hittérítést. Azt állítván, hogy Isten jelen van az univerzum minden formájában, a Másikkal szembeni toleranciát kötelességnek tartja, nem pedig engedménynek. A japánok sohasem próbálták exportálni a sintoizmust, mint ahogy Athén sem próbálta ráerőltetni Spártára Athéné kultuszát. A vallásos intolerancia, a hit nevében folytatott háborúk kiváltója valójában csak egy bizonyos kontextusban tűnik fel az emberiség történelmében, konkrétan a monoteizmus születésével.

Kezdetben az egyistenhit csak egy monolátria volt: az első héberek számára Jahve csak egy nemzeti isten, a szomszédos népek oltalmazó istenei mellett. A Tóra legrégebbi rétegeiben, amelyeket az időszámításunk előtti VIII. században szerkesztettek, az élohim többesszámot jelöl: Jahve csak az izraeliták él-je vagy éloah-ja, akit a többiek fölé helyeznek. Ezt állítja Mózes: „Ki olyan, mint te, az istenek között, Jahve? Ki olyan illusztris, mint te, a szentségben?” (Exodus 15,11). Maga Jahve sem tagadja más istenek

létezését, csupán azt tiltja meg, hogy az emberek megalázkodjanak előttük, mert ő egy „féltékeny” (qana) isten (Deut. 5,9 és 6,14-15; Ex. 20,5). Az egyistenhit gondolata csak az exodus végén kezd kialakulni, egy ismeretlen prófétánál, akit Második Izaiásnak neveztek. Teljességében kibontva ez az idea egy egyetemes Isten létezését foglalja magában, egy a szó kettős értelmében egyedi Isten létezését, aki egyszerre rivális nélküli és Teljesen Más. Attól fogva a szabály világos: „Az egy Isten hitén kívül nincs üdvözülés”.

A tízparancsolat leghíresebbje, hogy ti. „Ne ölj!”, egyáltalán nem egy abszolút erkölcsi kötelezettség, amely azt deklarálná, hogy minden emberi élet szent és sérthetetlen. Egyedül az ortodox hívő élete számít ugyanis sérthetetlennek. A bizonyíték, hogy alig jött le Mózes a hegyről, ahol Isten rábízta a dekalógust, máris sietett megölni 3000 bálványimádót (Ex. 32,28). A „Ne ölj!” egyébként is csak a hetedik helyen áll a törvénykönyvben. Az első előírás, amely az összes többit irányítja: „Ne legyenek más isteneid (élohim) velem szemben” (Ex. 20,3). Ez az első parancsolat egy szövetséget (B'rit), egy kizárólagossági szerződést alapít Jahve és népe között. Mivel a héberek szakrális tere mindenekelőtt a fent és a lent szerint strukturált, ez a szövetség felemeli a zsidó népet. A többi néphez képest feladatokra kényszeríti, de jogokat is ad számára. Egy „papi népet” csinál belőlük, amelynek az lenne a sorsa, hogy egy „igazabb” világ felé vezesse az emberiséget. Az etnocentrizmus itt univerzalizmusba bomlik ki.

Ezért a bálványimádó népeknek a hérem lett a sorsuk, amely kifejezés egyszerre jelent kirekesztést, eltávolítást és kiirtást. Isten azt kéri a héberektől, hogy irtsák ki a bálványimádókat (Deut. 7,1 és 20,10-13), a héberek azt kérik Istentől, hogy pusztítsa el ellenfeleiket. A hitetleneket ettől

kezdve meg lehet és meg is kell ölni. Jahve kijelenti népének: „Senki sem áll meg előtted, ameddig ki nem irtod őket” (Deut. 7,24). „A (többi) nemzetek, a gojok, magával azzal képviselik a rosszat, hogy mások”, írja Jean Soler (L’Invention du monothéisme, de Fallois, Paris, 2002, 59.o.). Itt van tehát az alterofóbia gyökere, amely a keveredések (kezdve a vegyesházasságokkal, lásd: Ezsdrás 10) lidércnyomásával párosul: a Másik ugyanis eleve „tisztátalan”. Legyen szó idegenről vagy egyszerűen csak eltérőről, maga a másság a rossz, és az egyedüli módszer a legyőzésére: gyökerestől való kiirtása.

Miután elrendelte a midianiták lemészárlását, Mózes szemrehányást tesz a hébereknek, amiért életben hagyták a nőket, és őket is megöleti, fiúgyermekükkel együtt (Num. 31, 15-17). Ebből egy majdnem szakadatlan mészárlás-sorozat következik. A midianiták után sor kerül a hittitákra, girgasitákra, amoritákra, kánaánitákra, perizzitákra, hivvitákra, jabuzeusokra, filiszteusokra, moabitákra. A héberek népiirtásokat és etnikai tisztogatásokat követnek el, mert elszánták magukat arra, hogy megfizettetik a bálványimádókkal „Jahve bosszújának bérét” (Num. 31,3). Akárcsak Jehu, Dávid és Saul is vérfolyamot indít el. Jozsué lerombolja Jerikót: „Anatémára (hérem) kerül mindaz, ami a városban volt, férfiak és nők, fiatalok és öregek, egészen az ökrökig, a birkákig és a libákig, kard által lesznek elveszítve” (Jozsué 6-21). Ugyanígy jár az egész ország: „Nem hagyott egyetlen túlélőt sem, és minden élőlényt anatémára juttatott, ahogyan Jahve, Izrael Istene parancsolta neki” (Jozsué 10,40). A történelmi judaizmus később sem fog soha lemondani a „bálványimádás” (avoda zara) elleni harcról. Hittérítő azonban csak negatív módon lesz, vagyis nem támogatja ugyan a betérést, de a „nemzeteknek” alá kell magukat vetniük a Noétól

származó hét törvénynek, amelyek elrendelik a többi kultusz elvetését.

Az iszlám, amely (az első századok zsidókeresztény gyülekezetei révén) ugyancsak a bibliai monoteizmusból ered, a maga részéről egy intranzigens és misszionárius egyetemességet hirdet, és sohasem habozott erőszakhoz folyamodni új hívek megnyerése végett.

A kereszténységgel átalakul a perspektíva. Az emberi nem alapvető egységét mindig fennhangon hirdeti, és nincs többé kiválasztott nép: Isten egyformán magához hív minden embert. A judaizmushoz képest a kereszténység a „mi” egyetemességét képviseli. A szeretet (agape) legyőzi a Törvényt, a megbocsátás értékévé válik, néha az „igazságosság” rovására, ahogyan azt a Tóra értelmezi. A kulcsfogalomként ezután a konverzió (megtérés) válik. A „Jó” teológiájában a nem keresztény csak tökéletlen méltóságot élvezhet. A tolerancia legfeljebb csak egy ideiglenes kompromisszum, egy véges türelem. Az eszkatologikus perspektívában a Jó és a Rossz, az Igazság és a Tévedés együttes létezése végeredményben lehetetlen. Teológiailag egyedül a Jónak van joga létezni. Ahhoz, hogy tökéletes méltóságot élvezzen, a „bálványimádónak” (vagy a „pogánynak”) el kell tehát hagynia eredeti, sajátos hiedelmeit, és fel kell vennie egy olyan identitást, amely úgy mond megfelel az abszolút Jónak és Igaznak. Az egyetemes egyházban a hitbeli különbözőségeknek teret kell engedniük az Ugyanannak. A hittérítők iparkodnak az apostolok utódai lenni, azt kockáztatva, hogy saját kultúrájuk elhagyásával a világ minden népét egy sajátos civilizációs modellre térítik át.

A teológia ugyanakkor dogmatikus formát ölt magára. A talmudista kommentárral ellentétben a dogma egyhangú akar lenni, újabb okokat szolgáltatva ezáltal a kirekesztésre. A külső (szentföldi) vagy belső

(eretnekellenes) „keresztes hadjáratokkal” párhuzamosan a skizmák és herézisek leleplezése új mézszárlásokat fog igazolni. Az „igazságos” háború mindenekelőtt egy erkölcsileg igazolt háború. Mivel a Jó nevében vívják, az ellenfelet átalakítja a Rossz alakjává, vagyis abszolút ellenséggé. Innen a „vallásháborúk” kegyetlen természete. Az inkvizíció pedig a lelkiismeret, vagyis a gondolatok és hátsó gondolatok bírójává válik.

Ne feledjük azonban, hogy miként azt Régis Debray mondta legutóbb, „a vallásos érzés egyszerre engedi meg az embernek, hogy éljen, szeressen és odaadja magát, illetve készíti arra, hogy gyűlöljön, öljön és elvegyen”. Ez az ambivalencia a vallások alkotóeleme. Bármilyen szakrálisak is legyenek alapító szövegeik, minden hit elválaszthatatlan egy hermeneutikától, és egyikük sem korlátozódik egyetlen olyan interpretációra, amelyet a fundamentalizmus vagy a litteralizmus (szó szerinti értelmezés) hívei akarnak neki adni. (A dzsihád, amely a klasszikus iszlámban a „szent háborút” jelöli, a szufi misztikában az „önmagunkon való erőfeszítést” jelenti.) Ráadásul nem hiányoznak az ellentmondások magukból a szent szövegekből sem. Úgy tűnik, hogy Jézus az erőszakmentesség pártján áll, amikor azt mondja: „Boldogok a békességben élők” (Máté 5,9), ugyanakkor azonban azt is kijelenti, hogy „Azt hiszitek, azért jöttem, hogy békét hozzak a földre? Nem azt, hanem - mondom nektek - meghasonlást” (Lukács 12,51). Ugyanaz az egyház hivatkozik Torquemadára és Assisi Ferencre, a reneszánsz vérfertőző pápáira és Teréz anyára.